

Haszonnal forgathatják e kiadványt a terminológiai, fordítási, átírási nehézségekkel szembesülő szakemberek, kutatók, fordítók, tolmácsok, illetve az ismertetett témákban alaposabban elmélyülni kívánó egyetemi hallgatók is. A kötet tanulmányai mind kutatás-módszertani szempontból, mind témájukat tekintve igen változatosak, azonban közös bennük, hogy mindegyiket magas szintű szakmai igényesség és tudományos alaposág jellemzi, kiváló összefoglalót adva az aktuálisan folyó névföldrajzi kutatásokról.

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4343-4920>
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

GWILYM LUCAS EADES, *The Geography of Names. Indigenous to post-foundational* [A nevek földrajza. Ósi és kései]

Routledge Studies in Human Geography 62. Routledge Press, London–New York. 150 lap

Az alábbiakban ismertetett, hét nagyobb egységből álló kötet egyszerre mutatja be a szerző névtani vizsgálatainak legújabb eredményeit és vázolja fel kutatómódszertani eljárásait. A bevezető részben (1–17) a szerző a következő kérdéseket teszi fel: Milyen feltételezhető koncepció alapján alakultak ki az angolszász kultúrában a földrajzi nevek? Hol, hogyan és miképp változott meg a vizsgált nyelvterületek helynévadása? Elsőként a vizsgált dokumentumok helymegnevezéseinek variációit gyűjti össze, igyekezve felfedni a köztük lévő összefüggéseket. Ezt követően azt próbálja eldönteni, élnek-e még ezek a település- és településrésznevek. A helynévadási szokások pontos megismeréséhez EADES fontosnak tartja a történeti kontextus vizsgálatba való beemelését, az elnevezés okainak feltárását: annak a kommunikációs láncnak a megismerését, amelynek mentén a helynév mint információ továbbítódott, lecserélődött vagy átalakult. A helynevek mint kulturális-anyagi entitások néprajzi és régészeti szempontból is elemzési alapot képezhetnek.

A szerző alapvető vizsgálati szempontként határozza meg a kulturális evolúció elméletét, több ponton hivatkozik WITTGENSTEIN filozófiájára, többek között a névkövető hálózat elképzelésének meghatározásakor vagy az elnevezés és a fizikai tér összefüggésének vizsgálatakor. EADES hangsúlyozza, hogy kései munkáiban WITTGENSTEIN a hipotézisei alátámasztására maga is gyakran vizsgált földrajzi metaforákat.

A következő fejezet (18–37) a táj, a nyelv és a környezet összefüggéseit tárgyalja részletesebben. EADES itt SAPIRre hivatkozik, aki többször utalt a helynevek jelentőségére az írásaiban, de a szerző meglátása szerint kevés tézisét dolgozta ki alaposan. Ezek a megállapítások képezik azonban az alapját a nevek földrajzával kapcsolatos mélyebb vizsgálatnak. Az emberi lét fizikai terei számára a nyelv legszükségesebb részei a nevek, mivel segítik az egyes helyek átalakulásainak nyomon követését. A szerző itt támaszkodik LÉVI-STRAUSS elméletére, és igyekszik összegyűjteni azokat a lehetséges térstruktúraváltozásokat, amelyek hatást gyakorolhatnak a helymegnevezési eljárásokra. Ezt követően a kulturális fejlődés szerepéről értekeznek, majd a kwakiutl indiánok helynévadási hagyományait elemzi, illetve a kanadai Nunavik autonóm tartomány teljes névtani életrajzát vázolja fel.

Ezután az egyes vallási, szakrális tradíciók és a földrajzi elnevezések összefüggéseiről szól a szerző, figyelembe véve a vizsgált esetek tér- és időbeli jellemzőit (38–61). Véleménye szerint bizonyos földrajzi nevek elválaszthatatlanok a mágiától és a vallástól. A helynévadás a vizsgált esetekben voltaképp rituális esemény, a település neve egyfajta szakrális védelmi funkciót lát el. A maja helynevek jellegzetessége például, hogy hieroglifikus földrajzi referenciákban egyesítik a képi világot és az írásjeleket. A maja szövegek tehát erőteljesen vizuálisak, ami egyértelműsíti az írott szövegnek a szójhagyománnyal való összefüggését. A maja fénykor idejéből származó szövegemlékeken keresztül rálátunk a maja földrajzi környezet nyelvi reprezentációjára.

A névadási folyamatok antik gyökereit is tárgyalja a fejezet. Homérosz Iliászában például egy elnevezési láncolat rajzolódik ki, számtalan szereplő reprezentálódik a műben a földrajzi utalások alapján. Ezek a helynevek többnyire az istenekkel való összefüggésről árulkodnak; Platón Kratüloszában például Szókratész számtalan példát ismer tet ezek közül mint „helyes neveket”. Az ókori görögök kultúrájában minden „helyes név” kapcsolatban állt valamelyik isten misztikus kódrendszerével. EADES szerint a névadás, a dedikáció folyamata a kereszténység megjelenésével még nagyobb szakrális jelentőséget kapott, a keresztelés rituáléja által a név egyfajta összekötő kapoccsá vált a megkeresztelt gyermek és a mindent látó, mindent irányító transzcendens erő között. A fejezet további részében arra a történelmi időszakra is utal a szerző, amikor Angliában még nem a világi közigazgatás irányításával történt az egyes birtok- és településrészhatárok meghúzása, hanem az egyházi szervezetek feladatkörébe tartozott. Ebből kifolyólag a birtokadományozás és -kijelölés folyamatainak egyértelmű részét képezte a szakralitás, a transzcendens hatalomhoz fordulás.

A könyv negyedik részében a nevek neurogeográfiájának fogalmával és részletes értelmezésével találkozhatunk (62–83). EADES szerint a nevek egyszerre értelmezhetők utalásként és az utalások megfejtéseként, valamint feliratként, a nevet viselő helyhez vagy entitáshoz tartozó funkció megjelöléseként, a fizikai megtestesülés és a képviselt minőség közötti kódként. A szerző ennek alátámasztására ismerteti egy adatgyűjtés eredményeit, többek között azt, hogy milyen megnevezéseket használva kommunikálnak a wemindjii indián gyerekek az idősebb generációval, miképpen pozicionálják önmagukat a felnőttekkel folytatott párbeszéd során. A nyelvi félreértésre, illetve a nyelvi tudatosság kialakulásának jeleire is hoz példát a Québec tartományban készített felmérésből.

Az ötödik fejezetben a földrajzi nevek és a politika összefüggését vizsgálja a szerző (84–109). Ugyanitt kerül sor a különböző katasztrófák, járványok, öngyilkossági hullámok alapján kialakuló helynevek vizsgálatára, azaz a kollektív helytörténelmi emlékezet alapján létrejövő településrésznevek értelmezésére. A multidiszciplinaritás jegyében EADES részletesen elemzi a kanadai bennszülött közösségek névadásainak háttérében álló társadalmi jelenségeket is. Meglátása szerint például a térstruktúra átrendeződésével, a közösségi épületek és a sürgősségi szolgálatok felbukkanásával jelentős mértékben csökkent az öngyilkosságok száma. A szerző az adott társadalmi jelenségek politikai nyelven történő megfogalmazására is kitér: JOHN SNOW orvosprofesszort említi, aki a kolerajárvány terjedésének feltérképezésével foglalkozott. Ezzel egy új adatmegjelenítési rendszer vette kezdetét, amely metódusaiban EADES szerint kiterjeszthető a névvizsgálat folyamataira is. További elképzelései között szerepel egy általános térképalapú rendszer kialakítása az óslakos és autentikus elnevezések megőrzése érdekében.

A hatodik fejezet a földrajzi és névadási változások közötti összefüggéseket mutatja be (110–137). A föld felülete folyamatosan változik, ez változásokat igényel a közigazgatásban, ennek hatására pedig átalakul a helynévanyag is. A szerző Thomas Hardy példáját említi, aki a változó világot próbálta ábrázolni írásaiban, ennek kifejezésére pedig megalkotta a képzeletbeli, délnyugat-angliai megyét, Wessexet. EADES részletesen elemzi az író Egy tiszta nő című regényében megjelenő névadási hagyományrendszert, illetve az ezen belüli változásokat. Foglalkozik továbbá a Google Térkép névkezelő rendszerével, archiváló tendenciáival és a kollektív nemzettudatok névadásban való megjelenésével.

A hetedik rész a kötet tartalmát foglalja össze (138–149). EADES itt hibrid, leíró, analitikus munkaként határozza meg a művét, amelyben egy névmegjelölő hálózati keretrendszer érvényesül. Ez a keretrendszer a földrajzi név időbeli és térbeli jellegének vizsgálatára szolgál, kimutatja, hogy az őshonos, vallási gyakorlaton alapuló névadási hagyomány az elmúlt időszakban háttérbe szorult az ismertetett területeken. A szerző egy ábra segítségével modellálja az általa említett elméletet, továbbá kisebb részben a filozófia tudományával és különböző irodalmi művekkel való összefüggését is bemutatja.

KOVÁCS VIKTOR

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3467-3313>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

KOVÁCS DOMINIK

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8316-7110>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

A Névtani Értesítő szerkesztőségébe 2018-ban beérkezett magyar névtani kiadványok

- BÁRTH M. JÁNOS 2018. *Névföldrajzi térképlapok Erdélyből. A helynévadás területi variabilitása a történeti adatok tükrében*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061189>
- GYÖRFFY ERZSÉBET 2018. *Helynév-szociológia*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 47. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- HAJBA RENÁTA – TÓTH PÉTER szerk. 2017. „A véges végtelen”. *Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára*. Savaria University Press, Szombathely.
- HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA 2018. *Régi magyar helynévadás*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- KANIZSAI MÁRIA 2017. *Nevek, nyelvek, sorsok. Személynévvizsgálatok a Mura menti horvátok körében 1794-től 1998-ig*. Értekezések, tudományos dolgozatok 26. Eötvös József Főiskolai Kiadó, Baja.
- ÖRDÖG FERENC – OLLÉ VIKTÓRIA – SZÉCHENYI MAGDOLNA összeáll. 2018. *Családnév-mutató Csánki Dezső történelmi földrajzához*. Sajtó alá rendezte SLÍZ MARIANN – IMREH RÉKA. Czupi Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Nagykanizsa–Budapest. <https://doi.org/10.26546/9782662>
- SLÍZ MARIANN 2017. *Anjou-kori személynévtár 1343–1359*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061158>